

Tweede Kamer der Staten Generaal
Vaste Commissie voor Justitie en Veiligheid
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Den Haag, 18 januari 2018 - [Uitsluitend verzonden per email: cie.jv@tweedekamer.nl](mailto:cie.jv@tweedekamer.nl)

Betreft: Notitie vFAS t.b.v. het rondetafelgesprek Gesubsidieerde Rechtsbijstand d.d. 25 januari 2018

Namens het bestuur van de vereniging van Familierecht Advocaten Scheidingsmediators (vFAS) danken wij u voor de uitnodiging om ons standpunt weer te geven in het kader van de ronde tafelbijeenkomst op 25 januari 2018 in de Tweede Kamer. Graag hadden we mede naar aanleiding van het navolgende voor en namens de gespecialiseerde familierechtadvocaten en –mediators ons standpunt nader toegelicht tijdens deze ronde tafel.

De vFAS is de specialisatievereniging voor het personen- en familierecht binnen de Nederlandse Orde van Advocaten. De leden zijn naast gespecialiseerd familierechtadvocaat tevens scheidingsmediator. Daarnaast is een groeiend aantal leden gespecialiseerd in het erfrecht. Ons ledenbestand bestaat op dit moment uit bijna 1000 leden. Onze vereniging hecht aan goede juridische kennis en de-escalatie- en conflicthanteringsvaardigheden als het gaat om het deskundig begeleiden van cliënten (en kinderen) bij een (echt)scheiding of verwante familie- of erfrechtelijke aangelegenheid.

Graag geven wij hierbij een reactie naar aanleiding van het Eindrapport van de Commissie evaluatie puntentoekenning gesubsidieerde rechtsbijstand (Commissie Van der Meer) en brengen wij onze visie op het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand naar voren.

De vFAS constateert dat sinds de invoering van het forfaitaire stelsel uitmidding van zaken, inhoudende dat er soms winst en soms verlies wordt gemaakt maar er over het algemeen een redelijke balans is tussen de behandelde zaken, in het familierecht reeds enige jaren niet langer aan de orde is.

In het kader van het onderzoek van de Commissie Van der Meer heeft de vFAS rondvraag gedaan bij haar leden over hun bevindingen en ervaringen met het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand, meer in het bijzonder de door hen bestede tijd aan zaken in relatie tot de te verkrijgen/verkregen vergoeding. Uit de reacties van de leden, de door de leden opgestuurde informatie en (financiële) overzichten, bleek dat het standaard aantal punten voor de zaakscategorieën structureel en substantieel werd overschreden. Voor de categorieën echtscheiding (P010), gezag- en omgangszaken (P040) en alimentatiezaken (P030) ging het om een factor 3!

1

Als gemiddelde uurtarief voor alle op basis van gesubsidieerde rechtsbijstand behandelde zaken noemen de vFAS-leden een bedrag van € 15,00 tot € 62,00. Dit komt gemiddeld neer op een tarief van gemiddeld € 38,00 per uur. De overhead-kosten dienen hierop nog in mindering te worden gebracht. Deze kosten worden over het algemeen geraamd op 40 tot 50% van een commercieel uurtarief, en komen uitgaande van een uurtarief van € 150,00 neer op € 60 tot € 75. De kosten overstijgen daarmee de baten in geval van gesubsidieerde rechtsbijstand in familierechtzaken.

Deze scheefgroei, die al jaren voortduurt, heeft er mede toe geleid dat onze leden noodzakelijkerwijs moeten bezuinigen op kantoorkosten. Dit gaat direct ten koste van de kwaliteit en professionaliteit van de advocaat, die op basis van gesubsidieerde rechtsbijstand werkzaam is in het familierecht.

De voornoemde scheefgroei is het gevolg van een groot aantal wijzigingen sinds de invoering van het forfaitaire stelsel in het begin van de jaren negentig, inmiddels bijna 25 jaar geleden. Enkele voorbeelden:

- In 1998 is het gezamenlijk ouderlijk gezag ingevoerd. In 2009 is het ouderschapsplan verplicht gesteld. O.a. hebben deze wetwijzigingen door de jaren heen op verschillende momenten en onderwerpen tot meer geschillen geleid. Denk bijvoorbeeld aan de toename van verhuizzaken in 2012. Maar denk ook aan de economisch gewijzigde situatie vanaf 2008 toen velen hun baan en inkomen verloren en de huizenmarkt instortte en mensen niet konden scheiden vanwege de onverkoopbare huizen. Deze wijzigingen brengen extra werkzaamheden met zich mee, zoals het voeren van onderhandelingen, het houden van viergesprekken en het opstellen van een op maat opgemaakt, extra, processtuk) zonder dat daarmee bij de vergoeding rekening wordt gehouden. Voor meer werkzaamheden wordt dezelfde vergoeding verstrekt. Dat is uit de pas gaan lopen door de jaren heen.
- Bovendien is er sprake van toegenomen wetgeving op verschillende gebieden van het familierecht, zoals de wijziging in het huwelijksgoederenrecht met een verschuiving van de peildatum voor de ontbinding van het huwelijk in 2012. Per 1 januari jl is de laatste wijziging doorgevoerd door de beperking van de huwelijksgemeenschap van goederen in te voeren in de plaats van de eerdere algehele gemeenschap van goederen.
- Ook is de procedure zelf bij echtscheidingen gewijzigd. Er worden meer nevenverzoeken in één en dezelfde procedure ineens voorgelegd aan de rechtbank dan ten tijde van de inrichting van het vergoedingstelsel. Waar vroeger de verdeling van de huwelijksgemeenschap of de afwikkeling huwelijkse voorwaarden in een afzonderlijke dagvaardingsprocedure werd afgedaan, wordt deze sinds jaar en dag uit proceseconomische redenen in het verzoekschrift tot echtscheiding meegenomen. Dit bespaart de cliënt tijd en geld, maar deze werkzaamheden worden niet vergoed aan de rechtsbijstandverlener, waar dat vroeger wel geschiedde bij een afzonderlijke procedure.
- Er is daarnaast sprake van steeds wisselende en complexere regelgeving op fiscaal gebied. In een echtscheidingsprocedure zijn de fiscale gevolgen van te treffen voorzieningen van groot

belang. De cliënt dient hierover deugdelijk geadviseerd en de rechtbank geïnformeerd te worden. Van belang is dat er een fiscaal toelaatbare en voor de rechtzoekende van belang zijnde beslissing kan worden gegeven. De parlementaire discussie rondom het in 2015 ingevoerde kind gebonden budget met de alleenstaande ouderkop, als het gaat om een kosten- of inkomensbestanddeel, heeft bijvoorbeeld tot vele geschillen tussen ouders geleid.

- Het overheidsbeleid op aanpalende rechtsgebieden, zoals Wet Werk en Inkomen, Jeugdbescherming en sociale huisvesting, heeft duidelijk zijn weerslag in echtscheidings- en gezag-, omgang- en alimentatiezaken.
- De internationalisering tenslotte maakt zaken evenzeer steeds complexer. Steeds meer komen aspecten als bevoegdheid van de rechtbank en het toepasselijke recht aan de orde omdat rechtzoekenden buiten Nederland woonachtig zijn dan wel er sprake is van andere nationaliteiten dan de Nederlandse. Maar denk ook aan de gevolgen van de Brexit, die ook bij sommige internationale gezinnen in Nederland zijn beslag zal gaan krijgen.

In het algemeen kan gesteld worden, zoals ook al bleek uit andere rapporten zoals het rapport van de Commissie Wolfsen, dat er in het familierecht sprake is van steeds meer complexe kwesties en steeds meer complexe wet- en regelgeving. Deze ontwikkelingen brengen met zich dat er een noodzaak is tot maatwerk.

Het beeld dat uit het, in het kader van het door de Commissie Van der Meer gedane kwalitatief onderzoek naar voren komt is “..dat het vergoedingstelsel te maken heeft met fors achterstallig onderhoud”. Vooral de puntentoekenning schiet ernstig tekort. Op het terrein van het personen- en familierecht wordt de situatie als schrijnend ervaren (pagina 104 en 105 van het rapport).

Ook het onderzoek van Cebeon, dat gebaseerd is op betrouwbare gegevens van de Raad voor Rechtsbijstand zelf, laat over de volle breedte van het stelsel zien dat er discrepanties zijn tussen de tijdsbesteding en de puntentoekenningen. Deze gegevens sluiten bovendien aan bij de door het Verbond van Verzekeraars aangeleverde gegevens.

Het door de Commissie Van der Meer gedane onderzoek bevestigt het reeds door vFAS verkregen beeld vanuit de eigen leden en het veld. De commissie constateert immers dat een punt gemiddeld genomen niet meer overeenkomt met een uur tijdsbesteding door een rechtsbijstandverlener.

De vFAS is verheugd te lezen dat de commissie ervoor kiest om het eerder gekozen uitgangspunt, dat rechtsbijstandverleners de uren vergoed zouden moeten krijgen die zij aan rechtsbijstandsverlening hebben besteed, te handhaven. Alleen als dat uitgangspunt wordt gehanteerd, is er nog kwalitatief goede rechtsbijstand voor een rechtzoekende, die aangewezen is op gesubsidieerde rechtsbijstand, mogelijk.

Immers, er is al gebleken dat rechtzoekenden, aan wie op basis van een toevoeging rechtsbijstand wordt verleend, grote problemen ondervinden om een advocaat te vinden die een zaak wil

overnemen. De huidige discrepantie tussen daadwerkelijk bestede uren en toegekende vergoedingspunten en het niet meer aan de orde zijn van uitmiddeling, heeft al gemaakt dat meerdere vFAS-leden, althans hun kantoren - uit oogpunt van goed ondernemerschap - de beslissing hebben moeten nemen geen arbeidsintensieve familierechtzaken, zoals een echtscheiding of gezagen omgangszaken, meer te behandelen.

De vFAS onderschrijft het belang dat de puntentoekening waar mogelijk een minnelijke regeling moet bevorderen. Het zoeken van onderling overleg en het treffen van een regeling in onderling overleg dient ook bij gesubsidieerde rechtsbijstand te worden beloond en mag niet ertoe leiden dat dit goede gedrag leidt tot een verlaging van de daarvoor te ontvangen vergoeding, zoals thans praktijk is. Het is binnen het huidige stelsel lonend om te procederen zonder een vooroverleg te hebben gevoerd, waardoor de rechter een beslissing op tegenspraak moet nemen, in plaats dat de partijen zelf tot een (deel)oplossing met elkaar zijn gekomen. Eén van de aanbevelingen van de commissie is, het onderscheid tussen zaken met en zonder tegenspraak op te heffen (aanbeveling 7). Daar kan vFAS zich zeker in vinden.

Dit geldt tevens voor de aanbeveling om de inschrijvingsvoorwaarden voor de rechtsbijstandverlener aan te scherpen om de kwaliteit van de rechtsbijstand verder te garanderen.

Het behandelen van echtscheidingszaken en familierechtzaken in het algemeen door hoogwaardig specialistische familierechtadvocaten en scheidingsmediators, waarborgt de juridische kwaliteit, het hebben van mediationvaardigheden, waardoor men de-escalatievaardigheden beheerst en het hebben van de juiste attitude (overleg en het gesprek stimuleren gaat voor lichtvaardig procederen). De inschrijvingsvoorwaarden dienen dan ook opgetrokken te worden tot het niveau van de toelatingsvereisten van de vFAS en andere specialisatieverenigingen met vergelijkbare getoetste toelatings- en PE-vereisten, die daadwerkelijk gecontroleerd worden en met een door de NOvA afgegeven keurmerk.

De vFAS kan zich verenigen met het hanteren van een, ten opzichte van nu, opgetrokken basis forfait in geval van een echtscheiding, welk forfait wordt aangevuld indien zich objectief vast te stellen activiteiten voordoen. De ervaring leert immers dat de aanwezigheid van kinderen (ouderschapsplan: gezag/contact/ kinderalimentatie), partneralimentatie en voorlopige voorzieningen de te verrichten werkzaamheden aanmerkelijk verhogen. Dit alles, zoals terecht vermeld uit de aanbevelingen van de commissie, in aanvulling op de reeds bestaande zittingstoelagen. Zou dit niet het geval zijn, dan wordt er niet tegemoetgekomen aan de constatering dat de complexiteit van (echt)scheidingszaken en complexere wet- en regelgeving maken dat de feitelijke tijdsbesteding vele malen hoger is dan de huidige puntentoekening, waarbij één punt gelijk zou moeten staan aan één uur, nu dat tarief, dat uiteraard lager is dan een commercieel tarief, reeds neer zou komen op een beperkt inkomen voor de rechtsbijstandverlener in verband met de kantoor(overhead)kosten, zoals kantoor, personeel, opleiding literatuur e.d.

De aanbevelingen ten aanzien van het forfait voor mediationzaken en voor de bijzondere curator volgen de bevindingen van de vFAS, uitgevoerd onder de 1000 leden, én, zoals blijkt uit het rapport

zelf, de bevindingen van Cebeon en het Verbond van Verzekeraars.

De bevindingen van de commissie op het gebied van het familierecht zijn dan ook herkenbaar voor de vFAS. De aanbevelingen op het gebied van het familierecht en de puntentoekenning in het algemeen moeten mogelijk maken dat ook de rechtzoekende, die aangewezen is op gesubsidieerde rechtsbijstand, kwalitatieve rechtsbijstand van een gespecialiseerde familierechtadvocaat krijgt. Op die wijze zal de toegang tot het recht voor ook deze rechtzoekende daadwerkelijk gewaarborgd zijn en is er geen sprake van rechtsongelijkheid tussen de rechtzoekende die wel en die niet op een toevoeging proceddeert.

Gelet op de schrijnende situaties die er nu al zijn bij rechtsbijstandverleners in de familierechtelijke praktijk én de toegang tot het recht al enige tijd onder druk staat, doordat de rechtzoekende aangewezen op gesubsidieerde rechtsbijstand moeite heeft een familierechtadvocaat te vinden, is het noodzakelijk dat op korte termijn de aanbevelingen ook daadwerkelijk worden doorgevoerd. Dit wil zeggen het verscherpen van de inschrijvingsvoorwaarden, het constructief verhogen van de vergoeding en het doorvoeren van aanvullingen in geval van echtscheiding met nevenvoorzieningen. Dat geeft meer maatwerk waardoor ook door de rechtsbijstandverlener binnen de gesubsidieerde rechtsbijstand het nodige maatwerk geleverd kan worden. Het familierecht is de basis voor vele andere (rechts)gebieden, waardoor dat fundament goed gelegd moet blijven worden.

vFAS, vereniging van Familierecht Advocaten Scheidingsmediators,
namens het bestuur,

Augusta van Haga - bestuurslid
Dianne Kroezen - voorzitter